

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата сільськогосподарських наук, старшого наукового співробітника

ПОЧУКАЛІНА Антона Євгенійовича

на дисертацію **Марії Петрівни ЗЕЛІНКИ**

на тему: «Господарсько-біологічні особливості худоби

лімузинської породи різної селекції»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва»

галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Агропромисловий комплекс України, а саме сектор тваринництва об'єднує ряд галузей, які забезпечують виробництво, переробку та доставку до споживача сільськогосподарської продукції. Актуальною наразі залишається галузь м'ясного скотарства, оскільки суттєві зміни та проблеми, які відбуваються у галузі не дозволяють стабільно та перспективно розвиватися їй у майбутньому. З одного боку, ми бачимо стихійність функціонування особливо важливих елементів галузі від нестійкої державної політики до відсутнього прогнозування цінової політики. З іншого – традиційний розвиток скотарства України, який не враховуючи матеріальні та фінансові ресурси функціонує і забезпечує сировиною різні напрями промисловості.

Серед об'єктивних (продовольчих, соціальних, енергетичних, екологічних, цінових та економічних) факторів, які забезпечують сталий розвиток галузі м'ясного скотарства, слід виділити та звернути особливу увагу на ресурсний фактор. Мова йде про забезпеченість галузі генетичними ресурсами. Як відомо, підконтрольна частина популяцій м'ясного скотарства представлена українськими (українська м'ясна, поліська м'ясна, волинська м'ясна, південна м'ясна, симентальська м'ясна, що створюється) та транскордонними породами. Аналітичні матеріали засвідчують скорочення племінної частини кожної з вище перерахованих порід м'ясної худоби. У той час, як все більшого попиту набуває використання порід транскордонного походження, це – у першу чергу, абердин-ангус, шароле та лімузин. Остання, до речі все більше привертає зацікавленість виробників через високі акліматизаційні, відтворні та м'ясні властивості. Завдяки високому рівню адаптованості та цінному генетичному потенціалу продуктивних ознак порода лімузин має широкий ареал розповсюдження, особливо в європейських країнах. Оскільки, кожна країна має свою стратегію розвитку тих чи інших селекційних ознак, виникає необхідність оцінки генетичних ресурсів лімузинської породи різного походження у природно-кліматичних зонах України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації. Дисертація має класичний підхід до вивчення проблематики відповідно до теми та завдань, які поставлені перед здобувачем.

Автором логічно й послідовно описано основні положення результатів дослідження з їх статистичним аналізом та висновками. Аналіз наукових джерел повною мірою підтверджує обґрунтованість наукових положень дисертації. Основні положення у висновках здобувач виклав зрозуміло та стисло, вони логічні, а їх достовірність підтверджується наведеним в дисертації табличним і графічним матеріалом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно тематичних планів науково-дослідних робіт Інституту розведення і генетики тварин імені М.В. Зубця НААН за завданнями: «Встановити онтогенетичні та біологічні закономірності формування ознак продуктивності для селекційного поліпшення популяцій м'ясної худоби» у 2020 році (№ державної реєстрації 0116U000518) та «Дослідити взаємозв'язок селекційних ознак і параметри фенотипового прояву генетичного потенціалу продуктивності великої рогатої худоби м'ясних порід» у 2023-2025 роках (№ державної реєстрації 0121U108699).

Наукова новизна одержаних результатів. Вперше проведено комплексні дослідження та отримано дані з порівняння господарськи корисних ознак тварин породи лімузин різного походження (українська, угорська та польська селекції). Використання популяційно-генетичних методів дозволило встановити зв'язок та силу впливу основних селекційних ознак, а отриманий рівень економічної ефективності дозволив оцінити реалізований потенціал тварин різної селекції в умовах Прикарпаття.

Аналіз структури і змісту дисертації. Дисертація викладена українською мовою, а структура та стиль відповідають чинним вимогам. Дисертація викладена на 224 сторінках і складається з анотації; списку опублікованих праць за темою дисертації, переліку умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів; загальної характеристики роботи; чотирьох розділів; висновків; пропозицій виробництву; списку використаних джерел та додатків. Експериментальна частина представлена на 42 таблицях та 12 рисунках. Список літератури налічує 244 джерела, у тому числі 125 джерел латиницею.

Загальна характеристика роботи складається з актуальності теми та її зв'язку з науковими програмами, планами, темами. Чітко встановлена мета і завдання дослідження, а також методи дослідження. Доведена новизна і практичне значення одержаних результатів. Наведений апробаційний опис отриманих результатів із зазначенням кількості наукових праць у фахових виданнях.

Розділ 1. Огляд літератури. Авторкою проаналізовано стан галузі м'ясного скотарства України. Детально висвітлено питання розвитку та перспектив галузі. Акцентовано увагу на генетичному потенціалі м'ясного скотарства із зазначенням і характеристикою наявних порід м'ясної худоби та їх розміщенням у природно-кліматичних зонах України. Зосереджено особливу увагу на особливо актуальних питаннях для м'ясного скотарства, а саме ваговому та лінійному рості молодняка

та забійним якостям. Подано детальну оцінку породи лімузин у світі, особливостей розвитку основних селекційних знак та генетичної структури.

Розділ 2. Матеріали і методи досліджень. Експериментальну частину дисертації виконано у ТОВ «Львівське» Львівської області на поголів'ї породи лімузин трьох селекцій (української, угорської, польської). Зазначене господарство застосовує технологію м'ясного скотарства з двома виробничими етапами. Утримання тварин безприв'язне з вільним доступом до води. Наведено схему дослідження та детально описано методики визначення господарськи корисних ознак м'ясної худоби за використання етологічних, біохімічних, морфологічних, фізіологічних, біометричних та економічних методів.

Розділ 3. Результати власних досліджень. За результатами досліджень авторка доводить доцільність відбору матерів породи лімузин за загальним балом комплексної оцінки. **Встановлено**, що молочність корів залежала від країни селекції, де кращі показники живої маси мав молодняк угорської селекції та віку отелення, де інтенсивніший ріст та розвиток мали потомки матерів з IV-V отеленнями. **Встановлено** етологічні параметри новонароджених телят у різний час доби. Оцінка генетичного потенціалу за інтенсивністю росту та розвитку, а також забійних якостей досліджуваних тварин довела доцільність розведення імпортованої худоби з Польщі та Угорщини. Щодо адаптаційної здатності, то тут перевага залишається за вітчизняними тваринами. Крім того, дослідженнями **встановлено**, що селекційне походження бугайців суттєво вплинуло на показники економічної ефективності.

Розділ 4. Аналіз і узагальнення результатів досліджень. Відображено результати аналізу власних досліджень, порівняно з даними і висновками інших авторів, які працювали над аналогічними дослідженнями, що дозволило пояснити отримані результати, визначити подібність та новизну.

Висновки та пропозиції виробництву. Висновки аргументовані, узгоджені з теоретичними даними і результатами експериментальних досліджень. Одержані результати мають практичне значення для впровадження у виробництво.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендацій щодо їх можливого використання. Отримані результати досліджень можуть бути використанні загалом для розвитку м'ясного скотарства у контексті накопичення інформаційного матеріалу для порівняння селекційних ознак різного походження. Крім того, вони є важливими для селекції, оскільки за їх результатами формуються перспективні моделі та стратегії розвитку української популяції породи лімузин.

Повнота викладення матеріалів дослідження в опублікованих працях. Основні наукові положення і результати дисертації викладено у 11 публікаціях, з яких 6 статей у наукових виданнях, включених до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України та 5 тез доповідей на конференціях.

Оформлення дисертації та дотримання принципів академічної доброчесності. У дисертації Марії Зелінки відсутні порушення академічної

добročесності. Усі результати досліджень, думки та праці інших авторів, що використовувалися, мають належні посилання на відповідні джерела.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення.

Деякі зауваження є до пунктуації тексту, нерозривних пробілів між числами і одиницями виміру, зустрічаються недоречні вирази, відсутні абзаци, зайві рядки. Також, у дисертаційній роботі потрібно встановити 14 шрифт та 1,5 міжрядковий інтервал (особливо у таблицях) оскільки це – регламентовано Додатком 4 до Вимог до оформлення дисертацій Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12. 01. 2017 року.

РОЗДІЛ «Огляд літератури»:

1. У розділі зокрема і у дисертації загалом між прізвищем, ім'ям та по-батькові бажано становити нерозривні пробіли.

РОЗДІЛ «Матеріали та методика досліджень»:

1. Потребує пояснення, як сформована група корів і бугайців української селекції. Оскільки порода великої рогатої худоби лімузин є транскордонною і в Україні має обмежену кількість племінних тварин виникає запитання: чи маточне поголів'я і бугаї-плідники є вітчизняної селекції чи імпортовані? До того ж, бажано навести історичну пам'ятку імпорту тварин породи лімузин польської та угорської селекцій у ТОВ «Львівське» Львівської області.
2. Дещо складним для оцінювання є показник молочності корів, коли в одних випадках - це 7 міс., у інших 6 міс., ще є показник середньої молочності потомків у 191 день. Також, є запитання щодо живої маси корів, чому виділені періоди для оцінювання, а саме: новонароджені, 7 міс., 12 міс. та 24 міс., а не класичні для української оцінки живої маси: новонароджені, 7 міс., 12 міс., 15 міс., 18 міс? Аналогічна ситуація з живою масою бугайців, чому не досліджували період 15 міс.?
3. Було проведено дослідження крові за морфологічними і біохімічними показниками, а також резистентністю корів, але не вказаний вік тварин. Потребує пояснення, чому кров для природньої резистентності брали у 3 міс. після отелення?
4. З якою метою був взятий промір висоти в спині? До того ж, у методиці бажано вказувати вік тварин у яких проведено екстер'єрну оцінку.
5. Для оцінки поведінки телят у перші години їх життя до вибірки було залучено 45 новонароджених бугайців. Як практично було реалізовано розрахунок показника «кількості смоктальних рухів»?

РОЗДІЛ «Результати власних досліджень»:

1. У розділі «Матеріал та методика досліджень» не вказана методика власної комплексної оцінки тварин. Якщо вона з Інструкції з бонітування великої рогатої худоби м'ясних порід», 2007 року тоді, виникає інше запитання: за яким принципом формувались групи (табл. 3.1. та 3.3.)? Адже, у Інструкції

наведені інші шкали, які відносять тварин до класів, тим більше, за таким принципом були сформовані групи матерів корів (табл. 3.2.).

2. Оцінка лінійних показників починається з віку 6 місяців. Чому не взяті проміри новонароджених бугайців? Крім того, як проводилось взяття промірів бугайців у різні періоди?
3. Проведений аналіз оцінки будови тіла бугайців за 24 індексами (розділ 3.9). Чи не забагато?

РОЗДІЛ «УЗАГАЛЬНЕННЯ І ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ»:

За динамікою живої маси бугайців польської і угорської селекцій у різні вікові періоди встановлені високі значення. В обговоренні бажано було б порівняти власні значення, особливо живої маси тварин лімузинської породи з дослідженнями закордонних авторів.

ПРОПОЗИЦІЇ:

2-га пропозиція є незакінченою, оскільки бажано вказати частку корів з 3-5 отеленнями, хай навіть на прикладі ТОВ «Львівське» Львівської області.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Зелінки Марії Петрівни на тему: «Господарсько-біологічні особливості худоби лімузинської породи різної селекції» є завершеним науковим дослідженням, виконаним самостійно. Наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються новизною, теоретичним і практичним значенням, а також достатньо обґрунтовані. Зміст дисертації повністю розкриває тему, за якою виконувалася робота, відповідає меті й поставленим завданням. За змістом і оформленням дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 року (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), а її автор Зелінка Марія Петрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство» за спеціальністю 204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва».

Старший науковий співробітник лабораторії розведення молочної худоби Інституту розведення і генетики тварин ім. М.В. Зубця НААН, кандидат сільськогосподарських наук **Антон Почукалін**